

Heta Klaavo, Eeva Korkatti, Mirjami Kumpula & Leena Pitkälä

**VANHEMMAN JA PIENEN LAPSEN VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN TU-
KEMINEN PERHETYÖSSÄ**

Kirjallisuuskatsaus

VANHEMMAN JA PIENEN LAPSEN VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN TU- KEMINEN PERHETYÖSSÄ

Kirjallisuuskatsaus

Heta Klaavo, Eeva Korkatti, Mirjami
Kumpula & Leena Pitkälä
Opinnäytetyö
Kevät 2023
Sosiaali-alan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Sosionomi

Tekijät: Heta Klaavo, Eeva Korkatti, Mirjami Kumpula & Leena Pitkälä

Opinnäytetyön nimi: Vanhemman ja pienen lapsen vuorovaikutuksen tukeminen perhetyössä

Työn ohjaajat: Tarja Tapio & Harriet Tervonen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: syksy 2023

Sivumäärä: 41

Tämä opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus vanhemman ja pienen lapsen varhaisesta vuorovaikutuksesta, ja siihen liittyvistä käsitteistä, sekä vuorovaikutuksen tukemisesta perhetyössä. Opinnäytetyön tavoitteena oli koota yhteen kirjallisuudessa olevaa tietoa vanhemman ja pienen lapsen vuorovaikutuksesta ja sen tukemisesta, jotta se olisi paremmin saatavilla ja hyödynnettävissä sosiaalialalla, erityisesti perhetyössä.

Opinnäytetyömme tietoperusta koostuu käsitteiden määrittelystä, joita ovat pikkulapsiperheet, varhainen vuorovaikutus, mentalisaatiokyky, kiintymyssuhteet, perhedynamiikka, perhetyö ja varhainen tuki. Tutkimusaineisto on hankittu käyttäen Finna.fi- ja Google Scholar -tietokantoja. Kirjallisuuskatsaukseen valittiin seitsemän aineistoa, joiden joukossa on kolme väitöskirjaa sekä neljä tutkimusartikkelia. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tutkimustuloksista ilmeni, että varhainen vuorovaikutus vanhemman ja pienen lapsen välillä on merkittävä tekijä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Ensimmäisten elinvuosien aikana vuorovaikutuksen laatu ja määrä vaikuttavat oleellisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsen tunne-elämä, aivojen kehitys ja fyysinen terveys on sidoksissa varhaiseen vuorovaikutukseen. Laadukkaalla lapsen ja vanhemman välisellä varhaisella vuorovaikutuksella voidaan välttyä riskitekijöiltä. Vuorovaikutusta voi haastaa esimerkiksi vanhempien mieliala- ja terveysongelmat. Varhaisten vuorovaikutussuhteiden ymmärtäminen syvemmin auttaa ammattilaisia koko perheen vuorovaikutuksen tukemisessa. Ennaltaehkäisevän perhetyön on nähty vähentävän korjaavan työn tarvetta.

Opinnäytetyömme tuloksia voivat hyödyntää pikkulapsiperheiden kanssa työskentelevät sekä sosiaalialan opiskelijat. Tavoitteena on, että tutkimustuloksia voidaan hyödyntää käytännön työssä sosiaalialan eri ympäristöissä. Toivomme, että tämän opinnäytetyön myötä varhaista vuorovaikutusta tutkittaisiin enemmän erityisesti perhetyön näkökulmasta.

Asiasanat: vuorovaikutus, varhainen vuorovaikutus, pikkulapsiperhe, perhetyö, kuvaileva kirjallisuuskatsaus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Heta Klaavo, Eeva Korkatti, Mirjami Kumpula & Leena Pitkälä
Title of thesis: Supporting interaction between a parent and an infant in family work
Supervisors: Tarja Tapio & Harriet Tervonen
Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2023
Number of pages: 41

This thesis is a descriptive literature review of the early interaction between a parent and an infant, and the related concepts, as well as the support of interaction in family work. The aim of this thesis was to compile existing literature to make it more accessible and beneficial in the field of social work, especially in family services.

The theoretical foundation of the thesis consists of defining concepts such as families with infants, early interaction, mentalization capacity, attachment relationships, family dynamics, family work, and early support. Material was collected using the Finna.fi and Google Scholar databases. The literature review included seven sources, consisting of three doctoral dissertations and four research articles. Data analysis was conducted using a content analysis approach.

The research results indicated that early interaction between a parent and a young child is a significant factor for the well-being of the child. During the first years of life, the quality and quantity of interaction have a substantial impact on the child's growth and development. The child's emotional well-being, brain development and physical health are connected to early interaction. High-quality interaction between a parent and an infant can help mitigate risk factors. Challenges to interaction can arise, for instance, due to parental mood and health issues. More extensive understanding of early interaction relationships can assist professionals in supporting the overall family interaction. Preventive family work has been seen to reduce the need for corrective measures.

The results of the thesis can benefit social workers working with infants as well as students in the field of social work. The aim is that research findings can be applied in practical work within various social work environments. We hope that this thesis will encourage further research on early interaction.

Keywords: interaction, early interaction, a family with young children, family work, descriptive literature review

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN	9
2.1	Pikkulapsiperheet	9
2.2	Varhainen vuorovaikutus	10
2.3	Mentalisaatiokyky	10
2.4	Kiintymyssuhteet.....	11
2.5	Perhedynamiikka	12
2.6	Perhetyö.....	12
2.7	Varhainen tukeminen perhetyössä	13
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS	15
4	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
4.1	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	17
4.2	Aineiston hankinta	18
4.3	Aineiston analysointi.....	21
4.4	Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys.....	25
5	TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET	27
5.1	Vuorovaikutus	27
5.1.1	Vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät.....	27
5.1.2	Vuorovaikutuksen vaikutus lapsen kehitykseen	28
5.1.3	Triadinen vuorovaikutus	29
5.1.4	Mentalisaatiokyky	30
5.1.5	Kiintymyssuhteet.....	30
5.1.6	Perhedynamiikka	31
5.2	Perhetyö.....	32
6	POHDINTA	34
	LÄHTEET.....	37

1 JOHDANTO

Vanhemman ja pienen lapsen välisen vuorovaikutuksen yhteys mielen kehittymiseen ja lapsen mielenterveyteen on suuri. Pysyvä koti ja perhe mahdollistavat lapsen vakaan identiteetin rakentamisen (Forsberg 2018). Lapselle on tärkeää vuorovaikutus vanhempien ja muiden hänestä huolehtivien aikuisten kanssa. Pienen lapsen kyky säädellä tunteitaan on rajallinen, joten vanhemman tehtävänä on vastata pienen lapsen tarpeisiin niin, ettei hän joudu kokemaan pahaa oloa. Vuorovaikutuksessa lapsen tarpeita ymmärtävän aikuisen kanssa pieni lapsi oppii tunteiden ja käyttäytymisen säätelyä. Varhainen vuorovaikutus on tärkeä osa sosiaalisen kanssakäymisen ja käyttäytymisen säätelyn oppimiselle. (Puura, Sannisto & Riihonen 2018.)

Sosiaalihuoltolaki velvoittaa kuntia tarjoamaan kuntalaisille riittäviä sosiaalisia palveluita yhdenvertaisesti. Perheillä on oikeus saada perhetyötä ja muita sosiaalisia palveluita kunnan järjestämänä. Perhetyön avulla tuetaan perheen hyvinvointia sekä pyritään vahvistamaan voimavaroja sekä kehitetään vuorovaikutusta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Lasten sekä perheiden hyvinvointi on nähty tärkeäksi poliittisissa päätöksissä ja linjauksissa. Suomessa perus- ja ihmisoikeuksiin perustuvan kansallisen lapsistrategian tavoitteena on lapsi- ja perhemyönteinen lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi. Lapsistrategia pohjautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. (STM 2023). Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE) alkoi Sipilän hallituskaudella ja jatkuu edelleen Marinin hallituksen kärkihankkeena. Sen tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden varhainen tukeminen ja hyvinvoinnin vahvistaminen, eriarvoistumisen vähentäminen sekä palvelujen laadun, saatavuuden ja oikea-aikaisuuden parantaminen. Hankkeen yhtenä merkittävänä osana on perhekeskusten kehittäminen. (THL 2023.)

Tämä opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoituksena on kuvailla vanhemman ja pienen lapsen varhaista vuorovaikutusta sekä sitä, miten vuorovaikutusta tuetaan perhetyössä. Aiheen valintaan vaikutti opinnäytetyön tekijöiden oma mielenkiinto työskennellä pikkulapsiperheiden parissa. Opinnäytetyön tekijöiden opinnot ovat painottuneet perhetyöhön sekä varhaiskasvatukseen. Ammattiharjoitteluiden aikana kiinnostus aiheeseen on korostunut, sillä aiheeseen liittyvää koottua tietoa on vähäisesti saatavilla. Tutkimuksen tavoitteena on koota yhteen kirjallisuudessa olevaa tietoa vanhemman ja pienen lapsen välisestä vuorovaikutuksesta, jotta tieto olisi pa-

remmin hyödynnettävissä sosiaalialalla, erityisesti perhetyössä. Henkilökohtaiset oppimistavoitteemme liittyvät sosiaalialan asiakastyön osaamiseen, eettiseen osaamiseen sekä kriittiseen ja osallisuutta edistävään yhteiskuntaosaamiseen (Sosiaalialan amk verkosto 2023).

Aiheesta löytyy laajasti korkeakoulutasoisia tutkimuksia, pääasiassa pro graduja ja väitöskirjoja. Tämän perusteella kirjallisuuskatsauksen lähdemateriaaliksi valikoituivat ne tutkimukset, jotka parhaiten vastaavat tutkimuskysymykseen. Tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet on nähtävillä tutkimuksen aiheesta tai otsikoinnissa, ja ne on määritelty selkeästi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 151.) Keskeisiä käsitteitä tässä opinnäytetyössä ovat pikkulapsiperheet, varhainen vuorovaikutus, mentalisaatiokyky, kiintymyssuhteet, perhedynamiikka, perhetyö ja varhainen tukeminen.

Tämä tutkimus keskittyy vauvan syntymän jälkeiseen aikaan sosiaalialan näkökulmasta. Sosiaalialan työ on suhdeperusteista ja asiakas sen keskiössä. Ihmissuhteisiin perustuvassa työskentelyssä on vuorovaikutuksella tärkeä merkitys. Työskentely perheessä vaatii sosiaalialan asiantuntijalta hyviä vuorovaikutustaitoja, ja kykyä tukea erilaisissa elämäntilanteissa olevia asiakkaita. Luottamuksen rakentaminen kuuluu vuorovaikutukseen, ja se on oleellinen osa sekä pohja perheen kanssa työskentelylle. Se on myös yksi hyvinvoinnin tekijä, ja luottamus tuo turvaa sekä ennustettavuutta ja jatkuvuutta. Epäluottamus voi aiheuttaa turvattomuutta ja vaikuttaa negatiivisesti aidon kohtaamisen syntymiseen. On tärkeää arvostaa ja kunnioittaa aidosti asiakasta. Luottamuksellinen vuorovaikutussuhde mahdollistaa asiakkaan tukemisen muutoksessa ja sen onnistumisessa. (Raatikainen ym. 2019, 127–128).

Tämä tutkimus rajaa pois raskausajan, vaikka sen vaikutukset sikiön kehittymiseen ja turvallisen kiintymyssuhteen rakentumiseen ovat merkittävät. Odotusaika valmistaa tulevia vanhempia vanhemmuuteen ja odotusaikana parisuhde muuttuu (Ensi- ja turvakotien liitto 2023). Tutkimuksessa ei käsitellä parisuhdetta, vaikka se vaikuttaa vanhemmuuden kautta pienen lapsen hyvinvointiin. Rajaamme tutkimuksesta pois imetyksen, sillä se sisältyy neuvolan ohjaukseen ja tukemiseen, ja terveydenhoitajan osaamiseen. Rajaamme perheen kahden vanhemman ja pienen lapsen muodostamaksi kokonaisuudeksi, johon voi kuulua myös muita, perheen vanhempia lapsia. Puhumme vanhemmista, sillä termi toistuu kirjallisuudessa, vaikka myös sanoja huoltaja, synnyttävä vanhempi, bonusvanhempi ja kumppani käytetään paljon. Emme määrittele vanhempia sukupuolen, siviilisäädyn tai sen mukaan, ovatko he molemmat biologisia vanhempia.

Tässä tutkimuksessa keskitymme pikkulapsiperheiden vanhempien varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Näin voimme edistää pienten lasten hyvinvointia ja ehkäistä korjaavien toimenpiteiden ja lastensuojelun tarvetta. Varhaisen tuen tarkoitus on myös vähentää inhimillistä kärsimystä. Hyvän vuorovaikutuksen vaikuttavia tekijöitä ovat vanhempien mentalisaatiokyky ja kiintymyssuhde, perhedynamiikka sekä näihin saatavilla oleva varhainen tuki.

Tätä opinnäytetyötä voivat hyödyntää pikkulapsiperheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset, sekä sosiaalian opiskelijat. Tavoitteena on, että tutkimustuloksia voidaan hyödyntää käytännön työssä. Hyödynnämme myös itse tulevaisuudessa opinnäytetyömme tutkimustuloksia asiakastyössä sosiaalian eri ympäristöissä.

2 VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN

2.1 Pikkulapsiperheet

Perheitä on monenlaisia, ja niiden määrittäminen on haastavaa. Tässä opinnäytetyössä perhe määritellään koostuvan kahdesta vanhemmasta ja alle kolmivuotiaista lapsista. Lainsäädäntö ei tunnista täsmällistä määritelmää perheestä, mutta se sisältää kuitenkin tietynlaisen taustaymmärryksen siitä, minkälaisia perheet ovat. Yleisin perhemuoto muodostuu parisuhteesta, johon kuuluu lapsi tai lapsia. (Tilastokeskus 2023) Opinnäytetyössä käsiteltävä pikkulapsiperhe on tilastokeskuksen määritelmän mukainen, eli perhe, jossa on alle kolmivuotiaita lapsia. Käsite perheestä haastaa nykyaikana myös lainsäädäntöä, sillä perheet voivat olla erittäin monimuotoisia. Lainsäädäntö vaikuttaa perheisiin muun muassa sosiaaliturvan osalta. Perheet pitäisi ottaa huomioon, oli perhemuoto minkälainen tahansa. Perheessä tulisi olla yhtäläiset oikeudet jokaisella lapsella huolimatta siitä, minkälaisessa perheessä lapsi elää. Lainsäädännön mukainen perhe ei vastaa välttämättä todelliseen perheeseen, mutta perhemuodosta riippumatta jokaisella lapsella tulisi olla yhtäläiset oikeudet. Kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti tunnustettu perhe on niin kutsuttu normatiivinen perhe, joka nähdään luontevasti lainsäädännössä. (Koulu ym. 2023).

Perhetyössä perheillä tulee kuitenkin olla subjektiivinen mahdollisuus määritellä itse, keitä perheeseen kuuluu. Lapsi kehittyy ensimmäisen ikävuotensa aikana nopeasti ja ensimmäiset vuorovaikutussuhteet ovat hyvin merkittäviä pienen lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. (Kymenlaaksonperhekeskus.fi) Pieni lapsi tarvitsee runsaasti tarpeisiin vastaavaa hoivaa, turvaa ja läheisyyttä häntä hoitavalta aikuiselta. Varhaiset kokemukset vaikuttavat pienen lapsen kehitykseen myöhemmissä vaiheissa. (Puustinen- Korhonen & Pösö 2010.)

Esimerkiksi pienen lapsen perusturvallisuudentunne, itsetunto sekä empatiakyky kehittyvät hyvän varhaisen vuorovaikutussuhteen pohjalta (Sinkkonen 2021). Tämän perusteella halusimme opinnäytetyössä valita käsiteltäväksi pienet lapset ja heidän perheensä. Hyvän vuorovaikutuksen tunnistaa siitä, että vanhempi osaa tulkita vauvan tarpeita. Näin vauva saa turvallisen kuvan maailmastaan. Vanhempi myötäelää vauvan tunnetiloja, jolloin pieni lapsi oppii myös itse tunnistamaan niitä. Pieni lapsi ja vanhempi vaikuttavat toisiinsa ja heidän välilleen syntyy kiintymyssuhde, joka on parhaimmillaan turvallinen ja lohtua tuova. (Sinkkonen 2021.)

2.2 Varhainen vuorovaikutus

Varhainen vuorovaikutus tarkoittaa lapsen ja vanhemman vastavuoroista toimintaa lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana. Käytännössä se tarkoittaa kaikkea lapsen ja vanhemman välistä yhdessä tekemistä, kokemista ja olemista. Se on verbaalista ja non-verbaalista viestintää sisältävää, ja parhaimmillaan johdonmukaisesti yhdistyvää. Ristiriitaista viestintää on lapsen vaikea käsitellä. Jos esimerkiksi ilmeet ja eleet kertovat muuta, kuin lasta koskevat kädet, on lapsen vaikea yhdistää kokemuksesta kokonaisuutta, jonka avulla toimia seuraavalla kerralla. Lapsen perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemukset syntyvät, kun vanhempi tunnistaa ja tulkitsee pienen lapsensa viestit ja tarpeet, ja vastaa niihin ajoissa ja johdonmukaisesti. Vastavuoroisesti lapsi oppii hakemaan ja vastaanottamaan hoivaa ja tukea vanhemmaltaan. Onnistuneet vuoro-vaikutuskokemukset vaikuttavat suotuisasti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Vanhemman reagoimissa sensitiivisesti lapsen viesteihin vahvistuu lapsen kokemus itsestään erillisenä, merkityksellisenä ja tärkeänä sekä rakastettuna ihmisenä. (Pesonen 2010.)

Varhaiseen vuorovaikutukseen liittyy vanhemman mentalisaatiokyky, joka edistää hyvän vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä.

2.3 Mentalisaatiokyky

Mentalisaatiokyky edistää perheen sisäistä hyvää vuorovaikutusta ja kommunikaatiota. Se auttaa turvallisen kiintymyssuhteen ja hyvän vuorovaikutuksen syntymistä lapsen kanssa ja lapsen oman mentalisaatiokyvyn kehittymistä. Varhaiset vuorovaikutuskokemukset ovat tärkeitä mentalisaatiokyvyn kehittämisessä, mutta myöhemmillä ihmissuhteilla on myös vaikutusta. (Duodecim 2023.) John G Allen ja Peter Fonagy kirjoittavat teoksessaan mentalisaation liittyvän ihmisten mielentiloihin kuten ajatuksiin, tunteisiin, tarpeisiin ja toiveisiin sekä niiden mielensisäiseen tulkitsemiseen ja reflektointiin. Mentalisoinnin tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään oman sekä toisen ihmisen mielen liikkeitä emotionaalisesti. Mentalisointia tapahtuu silloin, kun ollaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja samaan aikaan pyritään mielenlääntämään omaa sisäistä maailmaa. Mentalisointi on sekä tietoista että tiedostamatonta toimintaa. (Allen & Fonagy 2006, 6–10.)

Hyvä mentalisaatiokyky näkyy taitona tunnistaa omia tunteita ja säädellä niitä, ja se auttaa luomaan vakaita ihmissuhteita. Konfliktien ja niiden aiheuttamien oireiden vaikutus vähenee. Mentalisaatio on kykyä sekä halua huomioida omia sekä toisten ihmisten tunteita, ajatuksia, aikomuksia, uskomuksia ja kuvitelmia. Se on oman ja toisen näkökulmien ja kokemusten pohtimista. Mentalisaatio on ulospäin näkyvän reagoinnin ja käyttäytymisen yhdistämistä mielen tiloihin ja kykyyn pohdita niitä. Toisen ihmisen kokemuksia ei voi varmasti tietää, mutta mentalisaatioon liittyy kyky kuvitella mitä toinen kokee. (Pajulo, Sirkka, Salo, Saara & Pyykkönen, Nina 2015.)

Mentalisaatioon sisältyy kyky empatiaan eli toisen ihmisen tunnetilojen tunnistamiseen, samaistumiseen ja taitoon reagoida niihin. Mentalisaatiokykyyn liittyy kuitenkin laajempi kokonaisuus. Siihen tarvitaan omien tunteiden säätelytaitoja, empatiaa itseä ja toisia kohtaan sekä riittäviä kognitiivisia taitoja. Mentalisaatioon liittyy tunteiden lisäksi muutkin mielen tilat. Hyvä mentalisaatiokyky auttaa ihmistä ymmärtämään toisia ja tulemaan myös itse ymmärretyksi. Se auttaa myös säätämään sitä, miten lähelle toisen ihmisen päästää niin että kokee olevansa turvassa. (Ahrnberg 2022.)

Hyvään vanhemmuuteen liittyy lapsen viestien vastaanottaminen sensitiivisesti ja riittävän tarkasti, jolloin lapsella on mahdollisuus turvalliseen kiintymykseen. Vanhemman hyvä mentalisaatiokyky auttaa ymmärtämään lapsen olevan erillinen olento myös mieleltään. Kun vauvan käytös tuntuu hankalalta, mentalisaatiokyky auttaa vanhempaa ymmärtämään mitä käytöksen takana on. Vanhemman tehtävänä on sietää vauvan stressitilaa ja säädellä sitä rauhoittamalla, jolloin vauva oppii vähitellen itse rauhoittumaan ja säätämään itseään. Vanhemman näkeminen ja lempeä äänensävy rauhoittavat vauvaa. (Pajulo- Salo ym. 2015.)

2.4 Kiintymyssuhteet

Kiintymyssuhdeteoria perustuu Brittiläisen psykologi ja psykoanalyytikko John Bowlbyn ajatteluun. Bowlbyn mukaan ihmislapsella on synnynnäinen tarve suuntautua toista ihmistä kohti ja hakea turvaa. Vaarallisissa tilanteissa vauva hakeutuu hoivaajansa lähelle. Kiintymyssuhteen syntyminen on vastasyntyneelle välttämätöntä, ja se nähdään ensisijaisena prosessina. Vauvan ja häntä hoivaavan aikuisen välille syntyy lähes poikkeuksetta kiintymyssuhde, jonka laatu vaihtelee. Vauvat ovat sopeutuvaisia, mutta traumat ja pitkäkestoinen stressi vaikuttaa vauvan keskushermoston ke-

hittymiseen. Myönteinen kiintymyssuhde syntyy, kun vauvaa hoitava vastaa vauvan tarpeisiin riittävän nopeasti, johdonmukaisesti ja sensitiivisesti. Vauva saa positiivisia kokemuksia joka kerta, kun äiti tai hoivaaja reagoi vauvan itkuun ja poistaa sen aiheuttajan. Lapsi kerää kokemuksia, joista muodostuu syy-seurausketjuja. Arvaamaton käyttäytyminen ja toiminta vauvan itkiessä vaikeuttaa ja jopa estää näiden ketjujen kehittymisen. Vauva tarvitsee tunnekuohujensa tyyntäjä ja tasapainottajaa. Jos vauva kokee saavansa lohtua ja selviytyvänsä tunteidensa kanssa, hän oppii tuomaan niitä vuorovaikutukseen jatkossa. Mikäli vauva jää yksin selviytymään vaikeista tilanteista, hän oppii tukahduttamaan tunneilmaisuaan. Vauva oppii myös tavan saada hoivaaja lähelleen ja pois luotaan kokemustensa perusteella. Lapselle kehittyy tiedostamattomia työskentelymalleja, joiden mukaan hän käyttäytyy ja toimii. (Sinkkonen 2004.)

2.5 Perhedynamiikka

Perhedynamiikalla tarkoitetaan vuorovaikutussysteemiä, joka kuvaa perheen sisäisiä suhteita. Se myös heijastaa perhesysteemiä suhteessa ulkoiseen ympäristöön. Perhedynamiikkaa tarkastellessa voidaan huomioida suhteet yhteisöllisellä tasolla tai perheenjäsenien suhteiden kautta. Perhedynamiikassa voi ilmetä luonnollisia muutoksia, kuten esimerkiksi tilanteessa, kun perheeseen syntyy uusi lapsi. (Väänänen 2013, 61–63.)

Barnhillin (1979) perhedynamiikan mallin avulla voidaan tarkastella perheen sisäisiä vuorovaikutussuhteita. Barnhillin teorian mukaan toimivan perhedynamiikan elementtejä ovat yhteenkuuluvuus, selkeä kommunikaatio, roolivastaavuus, yksilöityminen, joustavuus ja vakaus. Toimimattomassa perhedynamiikassa taas on näiden elementtien vastakohtia: eristäytyminen, epäselvä kommunikaatio, rooliristiriidat, kietoutuneisuus, jäykkyys ja hajaannus. Perheessä on luonnollisesti dynaamisia muutoksia eri elämänvaiheiden myötä. (Väänänen 2013, 61–63.)

2.6 Perhetyö

Sosiaalialalla perhetyötä määrittelee sosiaalihuoltolaki (SHL 1301/2014) ja lastensuojelulaki (LS 417/2007) Sosiaalihuoltolaki velvoittavaa hyvinvointialueen järjestämään perhetyötä tuen tarpeiden mukaisesti. Sosiaalihuollon piiriin kuuluva perhetyö on ennaltaehkäisevää ja varhaista toimintaa, joka on tarkoitettu niille asiakkaille, joilla ei ole lastensuojelun asiakkuutta. Perhetyön tarkoituksena

ja tavoitteena on tukea perheiden vuorovaikutusta, hyvinvointia, toimintakykyä, vanhemmuutta, arjen rutiineja ja ohjata vanhempia kasvatustehtävässä. (Raatikainen ym. 153–154) Perhetyötä tehdään ennaltaehkäisevästi ja korjaavana työnä, mutta tavoitteena on tarjota tukea varhaisessa vaiheessa oikea-aikaisesti. Tällä pyritään välttämään ongelmien kasvamista ja lastensuojelun tarvetta. Perhetyötä järjestetään yleensä neuvolan, varhaiskasvatuksen tai koulun yhteydessä heti, kun tarve huomataan. Tuen tarpeen arvoimiseksi perhetyöntekijä tekee palvelutarpeen arvion. Siinä selvitetään perheen kokonaistilanne, vanhempien voimavarat ja tuen tarpeet. Perhetyön keskeisenä periaatteena on lapsen edun turvaaminen. Käytännössä perhetyö on keskusteluavun tarjoamista ja tukea perheen arjen toiminnoissa. Perhetyöntekijä tukee vanhempien ja lasten vuorovaikutusta. Työskentelyn tulee olla luottamuksellista, avointa, arvostavaa ja kunnioittavaa. Perhetyötä tehdään perheen arjen ympäristössä ja heidän kotonaan, yhdessä perheen kanssa perhekeskeisesti ja lapsilähtöisesti.

Perhetyön lisäksi on olemassa tehostettua perhetyötä, joka on intensiivisempää ja monialaisempaa toimintaa. Tällöin tukea on tarvittaessa järjestettävä ympäri vuorokauden. Tehostettu perhetyö onnistuu, jos perhe tunnistaa tarpeen muutokselle ja haluaa tehdä töitä asioiden parantamiseksi. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2023.) Lastensuojelulain (LSL 417/2007) 36 §:n mukaan perhetyö on avohuollon tukitoimena järjestettävää palvelua. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia perheelle järjestettäviä palveluita. Lastensuojelutarpeen tullessa ilmi, on viipymättä järjestettävä perheelle tuen tarpeisiin vastaavaa palvelua, joka perustuu asiakassuunnitelmaan. Tukitoimina perheelle voidaan järjestää tehostettua perhetyötä sekä muita perhettä tukevia palveluja. Tehostettua, intensiivistä perhetyötä voidaan tehdä myös kodin ulkopuolella, esimerkiksi lastensuojeluyksikössä. Korjaavan työn tarkoitus on perheen tilanteen kriisiytymisen estäminen lastensuojelulain mukaisilla toimilla. (Raatikainen ym. 2019, 153.)

2.7 Varhainen tukeminen perhetyössä

Lapsiperheiden varhaisella tuella pyritään auttamaan perheitä selviämään arjessa, sekä ennaltaehkäisemään ongelmien syntyä erilaisten palveluiden ja toimintamallien avulla. Varhaista tukea annettaessa perheen tilanne ei ole vielä vakava, mutta siihen liittyy ennalta tunnistettava riskitekijä, tai jonkinasteinen huoli perheestä ja sen hyvinvoinnista. Tuen tarpeet voivat liittyä esimerkiksi lapsen kasvatukseen, hoitoon, vanhempien parisuhteeseen ja sosiaalisiin pulmiin. Varhaista tukea annettaessa on keskeistä tunnistaa myös perheen voimavarat, sekä hyvinvointia vahvistavia ja

suojaavia tekijöitä. (Rautio 2016, 30.) Tavoitteena on edistää lapsen hyvinvointia tukemalla vuorovaikutusta vanhemman ja lapsen välillä, sekä yleisesti vanhemmuutta ja perhettä.

Holistinen näkemys lapsen kasvusta ja kehityksestä sisältää ymmärryksen siitä, että lapsen kehitys on riippuvainen vuorovaikutuksesta sekä kasvuympäristöstä. Vuorovaikutus on tärkeä osa kokonaisuutta, ja lapsi kehittyy suotuisaan suuntaan silloin, kun hänen tarpeensa tulee tyydytetyksi. Lapsen hyvinvointi lisääntyy, kun hän voi luottaa häntä hoitaviin vanhempiinsa. Lapsella on perustarpeita kuten saada rakkautta ja hoivaa, ja näiden toteutuessa lapsi kokee olevansa arvokas ja hyväksyty omana itsenään. Lapsi tarvitsee myönteistä palautetta omista kyvyistään ja rohkaisua toimintaansa. Kiinteä vuorovaikutus edistää lapsen sosiaalisten, fyysisten, kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen oppimista. Emotionaalinen, eli tunne-elämän kehittyminen alkaa jo varhaisessa vuorovaikutuksessa ja vanhempia on hyvä tukea vastavuoroisuuteen pienen lapsen kanssa. Varhainen tukeminen on turvallisen kiintymyssuhteen edistämistä pienen lapsen ja vanhemman välille. (Pulkinen 2022, 60–61, 65.)

Varhaista tukea on pyritty Suomessa edistämään myös erilaisten poliittisten ohjelmien avulla. LAPE, Kaste-ohjelma, Arjen Mieli-hanke, Varpu-hanke, Varvas-hanke, PERHE-hanke ja Lapsi-perheprojekti ovat esimerkkejä poliittisista ohjelmista, jotka ovat painottuneet varhaiseen tukeen. Eri-laisia varhaisen tukemisen toimia ovat muun muassa lastensuojelutarpeen selvittäminen ja avo-huollon tukitoimien järjestäminen. Näiden toimien avulla edistetään lapsiperheiden hyvinvointia vaikuttamalla perheiden kasvatukseen sekä kotikasvatuskulttuuriin. (Rautio 2016, 29.)

Haasteena varhaisen tuen tarjoamisessa on se, että perheiden ongelmia ja tuen tarpeita ei aina nähdä. Tuen tarpeessa olevan perheen omat voimavarat voivat olla niin vähäiset, että ne eivät riitä tuen hakemiseen. Perhe voi olla myös vastahakoinen ottamaan tukea vastaan. Tämän lisäksi ei voida olla varmoja siitä, että millainen tuki ja palvelu olisi paras kuhunkin perheeseen tuloksellisuuden kannalta. Tällaisissa tilanteissa tuen saaminen voi viivästyä eikä varhainen tuki toteudu. (Rautio 2016, 33–34.)

Ennaltaehkäisevä työ sisältää usein myös korjaavaa työtä ja sillä pyritään vastaamaan vanhemman kykyyn huolehtia lapsesta lapsen ehdoilla ja lapsen tarpeita vastaavasti. Varhaista tukea toteutetaan erityisesti lapsiperheille suunnatuissa peruspalveluissa, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa, kouluterveydenhuollossa, varhaiskasvatuksessa, koulussa ja nuorisotyössä.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tämä opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus vanhemman ja pienen lapsen välisestä varhaisesta vuorovaikutuksesta, ja siihen liittyvistä käsitteistä, sekä vuorovaikutuksen tukemisesta perhetyössä. Tavoitteena on tehdä narratiivinen, eli kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jossa lähteenä käytetään tieteellisiä tekstejä. Tavoite käytännön toiminnalle on koota yhteen kirjallisuudessa olevaa tietoa vanhemman ja pienen lapsen varhaisen vuorovaikutuksesta ja sen tukemisesta, jotta se olisi helpommin saatavilla ja paremmin hyödynnettävissä sosiaalialalla, erityisesti perhetyössä. Laajempaan tavoitteena on kootun tiedon avulla lisätä ammattilaisten tietoutta ja näin parantaa pikkulapsiperheille suunnatun palvelun laatua.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymys on:

1. Vanhemman ja pienen lapsen varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen perhetyössä kuvailevana kirjallisuuskatsauksena.

Henkilökohtaisia oppimistavoitteitamme olemme tarkastelleet sosiaalialan kompetenssien kautta. Ne liittyvät vahvasti asiakastyön osaamiseen, johon kuuluu hyvinvoinnin riski- ja suojatekijöiden tunnistaminen, sekä varhaisen tukemisen ja ennalta ehkäisevän työn menetelmien soveltaminen. (Sosiaalialan amk verkosto 2023.) Haluamme oppia lisää varhaisesta vuorovaikutuksesta ja sen tukemisesta, koska sillä on suuri ja kauaskantoinen merkitys lapsen kehitykseen. Varhaisen vuorovaikutuksen tuella voidaan lisätä pienen lapsen ja koko perheen hyvinvointia, sekä ehkäistä korjaavien toimenpiteiden ja lastensuojelun tarvetta.

Lisäksi oppimistavoitteemme liittyvät sosiaalialan eettiseen osaamiseen, sekä kriittiseen ja osallisuutta edistävään yhteiskuntaosaamiseen: haluamme erityisesti huomioida pienten lasten ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien toteutumisen, sekä oppia tunnistamaan niihin vaikuttavia, ja heikentäviä yhteiskunnallisia ilmiöitä. (Sosiaalialan amk verkosto 2023.) Toivomme, että saisimme kirjallisuuden avulla laajempaa ymmärrystä myös siitä, miten tukea voitaisiin tarjota riittävän aikaisin, matalalla kynnyksellä ja niin, että sitä olisi tarjolla tasavertaisesti kaikille sitä tarvitseville pikkulap-

siperheille. Ammatillisesti meille olisi tärkeää myös oppia ja omaksua käytännön keinoja ja menetelmiä pienen lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen, jotta voisimme hyödyntää niitä tulevaisuuden työssämme sosionomina.

4 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN

Luvussa esitellään opinnäytetyöhön valitusta tutkimusmenetelmästä, tutkimusaineiston hankinnasta sekä valitun aineiston analysoinnista. Lopuksi käsitellään kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

4.1 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Aiheen valintaan vaikutti oma mielenkiinto työskennellä pikkulapsiperheiden parissa sekä se, että aiheeseen liittyvää sosiaalialan koottua tietoa on vähäisesti saatavilla. Kysymys, millä tavoin voimme tukea vanhemman ja pienen lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta perhetyössä on ajan-kohtainen ja tärkeä aihe. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui narratiivinen, eli kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka avulla pyritään kuvailemaan vanhemman ja pienen lapsen varhaista vuorovaikutusta perhetyössä aiemmin julkaistun aineiston perusteella. Tutkimuksen tavoitteena oli muodostaa laadullinen kokonaiskuva valitusta aineistosta. (Salminen 2011, 6–15.)

Tutkimusmenetelmänä kuvaileva kirjallisuuskatsaus antaa enemmän liikkumatilaa kuin muut kirjallisuuskatsaukset, eikä siihen liity liiallisia säännöksiä aineiston valinnan tai tutkimuskysymysten rajauksen suhteen. (Salminen 2011, 6–15.) Tutkimuskysymyksiin vastataan opinnäytetyössä vertailemalla, yhdistelemällä ja syntetisoimalla valittua aineistoa. Tavoitteena on kuvata ilmiötä ja sen ominaisuuksia kokonaisvaltaisesti, hahmottaen sen kokonaiskuva. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on etsiä vastauksia siihen, mitä ilmiöstä tutkimusten mukaan tiedetään ja mitkä ovat siihen liittyvät käsitteet ja niiden väliset suhteet. (Vilka 2023, 21–22.) Tutkimus selvittää, millaista keskustelua ilmiöstä käydään eri aineistoissa ja ovatko ne keskenään ristiriitaisia vai yhteneväisiä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus eroaa muista kirjallisuuskatsauksista siinä, että sen vaiheet etenevät osittain päällekkäin. (Salminen 2011, 6; Kangasniemi ym. 2013.) Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheet voidaan jäsentää tutkimuskysymysten muodostamiseen, aineiston valintaan, aineiston kuvailuun sekä tulosten tarkasteluun. (Kangasniemi ym. 2013.)

4.2 Aineiston hankinta

Tutkimusaineiston etsiminen alkoi hakutermien ja hakulausekkeiden määrittelyllä. Kun hakusanat oli määritelty huolellisesti ja tarkasti, voitiin löytää tutkimuksen kannalta tärkeimmät tutkimukset. Tietoperustan pohjalta muodostetut hakutermit ovat pikkulapsiperheet, varhainen vuorovaikutus, mentalisaatiokyky, kiintymyssuhteet, perhedynamiikka, perhetyö ja varhainen tukeminen. Englanninkielisiä vastineita haettiin MOT-sanakirjasta. Hakutermit englannin kielellä ovat: a family with young children, family, baby family, early interaction, mentalisation, attachments, family dynamics, family social work ja early support. Taulukossa 1. on suomen- ja englanninkieliset hakusanat kootuna yhteen.

TAULUKKO 1. Hakusanat suomeksi ja englanniksi

Käsite 1	pikkulapsiperhe perhe vauvaperhe	a family with young children family baby family
Käsite 2	varhainen vuorovaikutus vuorovaikutus	early interaction
Käsite 3	mentalisaatiokyky	mentalisation
Käsite 4	kiintymyssuhteet	attachments
Käsite 5	perhedynamiikka	family dynamics
Käsite 6	perhetyö	family social work
Käsite 7	varhainen tukeminen	early support

Muodostimme hakulausekkeet hakusanoja yhdistelemällä ja Boolean-operaattoreita AND ja OR sekä katkaisumerkkiä * käyttäen. Tarpeeksi kattavan haun aikaansaamiseksi haimme tutkimuksia sekä sähköisesti, että manuaalisesti. Luotettaviksi tietokannoiksi valikoitui Google Scholar ja Finna. Google Scholar on verkkohaku-palvelu, mistä voi etsiä erilaisia tiedotteita, kuten artikkeleita ja opinnäytetöitä yhteisöiltä, yliopistoilta sekä muilta tieteellisiltä järjestöiltä. (OAMK 2023.) Finna on hakupalvelu, jonka ylläpitäjänä ja kehittäjä toimii Kansalliskirjasto ja sieltä löytyy suomalaisten arkistojen, kirjastoiden sekä museoiden materiaaleja. (Finna 2023.)

Mahdollisimman kattavien sisäänotto- ja poissulkukriteerien asettaminen lisää kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta sekä helpottaa aiheeseen sopivan kirjallisuuden tunnistamista. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 26.) Sisäänotto- ja poissulkukriteerijä (Taulukko 2) tarkentaessa täytyi huomioida tutkimuskysymykset sekä siihen liittyvät käsitteet. Rajasimme kirjallisuuskatsauksen aineiston vuosiväliin 2006–2023. Tarkoituksena oli löytää mahdollisimman ajan tasalla olevia aineistoja. Etsimme aineistoja sekä suomen-, että englannin kielellä. Hyväksyimme kirjallisuuskatsaukseen aineistoksi tutkittua, ammatillista sekä asiantuntijatieta. Suunnitelmana oli etsiä opinnäytetöistä parhaiten tutkimustamme vastaavat pro gradu -tutkielmat ja väitöskirjat. Aineistoksi valittiin vain ilmaiseksi ja kokonaan saatavilla olevat tekstit.

Taulukko 2. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkittu, ammatillinen tai asiantuntijatieta	
Julkaistu vuonna 2006-2023	Julkaistu ennen vuotta 2006
Väitöskirjat	Muut opinnäytetyöt
Koko teksti saatavilla ilmaiseksi	Maksullinen / Koko teksti ei saatavilla ilm.
Suomen- tai englanninkielinen aineisto	Muu kuin suomen- tai englanninkielinen aineisto
Vertaisarvioitu	Ei vertaisarvioitu

Muokkasimme hakusanoja ja -lausekkeita tutkimuksen edetessä, jotta saimme parhaiten tutkimuskysymyksiin vastaavat tulokset. Kävimme aineistohaun tuloksia läpi tarkasti ensiksi otsikko, toisena tiivistelmä ja lopuksi koko tekstin tasolla. Jos aineisto ei tarkastelun jälkeen vastannut tutkimusky-

symykseemme, niin luovuimme aineistosta. Laadunarvioinnin jälkeen kokotekstin perusteella hyväksytyjä aineistoja oli loppujen lopuksi yhteensä 7 kappaletta. Tutkimukseen valitut aineistot kootuna taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Tutkimukseen valitut aineistot

Julkaisun otsikko	Tekijä(t)	Julkaisupaikka ja -vuosi	Julkaisun aihe
Vauvaperheen perhedynamiikka	Savio, Marianna	Väitöskirja Jyväskylän yliopisto Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, psykologia 2017	Monimenetelmäinen taustatutkimus perhesuhteista ja vuorovaikutuksesta lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana.
Dynaamiset perhesuhteet vauvaperheissä	Korja, Riikka, Lindblom, Jallu	Tieteelliset artikkelit Psykologia 48 (05-06) 2013	Vauva osallistuu ja vaikuttaa jo varhain perheen vuorovaikutukseen ja on toisaalta myös altis muiden perheenjäsenten ja näiden välisten suhteiden vaikutuksille.
Vanhemmuuden tukeminen vauva- ja lapsiperheissä	Kalland, Mirjam, Salo, Saara	Helsingin yliopiston avoin julkaisuarkisto Duodecim. 2020	Vanhempien kyvyllä lapsen tarpeita tavoittamaan vuorovaikutukseen ja hoivaan on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen kehitykseen.
Early mother-infant interaction: Determinants and Predictivity	Mäntymaa, Mirjami	Väitöskirja Tampereen yliopisto 2006	Tutkimus äidin ja vauvan varhaisesta vuorovaikutuksesta ja sen

			yhteydestä lapsen fyysiseen terveyteen.
Mitä vauva haluaa? Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen neuvolassa	Puura, Kaija, Sannisto, Tuire, Riihonen, Riikka	Lääkärilehti 21/2018 Vsk 73	Vanhemman mielikuva syntyvästä lapsesta sekä vanhemman ja vauvan välinen kiintymyssuhde alkavat muodostua siitä hetkestä, kun vanhempi saa tiedon raskaudesta.
Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä	Rautio, Susanna	Väitöskirja Jyväskylän yliopisto, sosiologia 2016	Tutkimus käsittelee neuvolan perhetyötä ja sen vaikutusta perheisiin.
Varhainen vuorovaikutus on suotuisan psyykkisen kehityksen edellytys	Pesonen, Anu-Katriina	Duodecim, 126, 515-520 2010	Tutkimus on lisännyt tietoa vauvan vuorovaikutustaidoista ja onnistuneiden vuorovaikutustapahtumien merkityksestä lapsen kehitykselle. Tämä tieto on antanut perustan erilaisille vanhemmuutta koskeville interventiioille.

4.3 Aineiston analysointi

Analysoimme tutkimusaineiston aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tarkoituksena oli muodostaa selkeä ja kokonaisvaltainen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä muodostamalla aineistosta yhtenäi-

nen kokonaisuus. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi aloitettiin aineiston redusoinnilla eli pelkistämällä, toisena oli aineiston klusterointi eli ryhmittely ja kolmantena aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Valittu aineisto jaettiin osiin, jonka jälkeen yhdisteltiin sisällöllisesti samankaltaiset osat. Lopuksi aineisto tiivistettiin tutkimuskysymyksiin vastaavaksi kokonaisuudeksi (Kylmä & Juvakka, 2007, 113; Tuomi & Sarajärvi 2009, 101, 108–113.)

Suoritimme aineiston analysoinnin tarkasti ja valitsimme useita lauseita, jotta aineiston ajatuskokonaisuus säilyi ehjänä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 110). Lisäksi kävimme aineistot läpi huolellisesti useaan kertaan. Redusointi- eli pelkistämävaiheessa etsimme aineistosta tutkimuskysymykseen vastaavia ilmaisuja (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.) Taulukossa 4 on esimerkkejä alkuperäisten ilmaisujen pelkistämisestä.

TAULUKKO 4. Esimerkki alkuperäisilmaisujen pelkistämisestä

ALKUPERÄINEN ILMAISU	PELKISTETTY ILMAISU
Toisaalta vakavat terveysongelmat, huono kuva vanhemmuudesta ja toimimaton parisuhde altistavat perheen suurille vaikeuksille myös niin lapsen liittyvien mielikuvien kuin vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksenkin suhteen. (Savio 2017, 145.)	Vakavat terveysongelmat, huono kuva vanhemmuudesta ja toimimaton parisuhde vaikuttavat vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen
Vauva osallistuu ja vaikuttaa jo varhain perheen vuorovaikutukseen ja on toisaalta myös altis muiden perheenjäsenten ja näiden välisten suhteiden vaikutuksille. Perheen vuorovaikutuksen laadun merkitys lapsen hyvinvoinnille onkin noussut keskeiseen asemaan perheiden parissa tehtävässä kliinisessä ja kasvatus-työssä. (Korja & Lindblom 2013, 356).	Vauva osallistuu ja vaikuttaa aktiivisesti perheen vuorovaikutukseen.
Vanhempien kyvyllä lapsen tarpeita tavoittamaan vuorovaikutukseen ja hoivaan on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. (Kalland & Salo 2020.)	Vanhempien kyvyt vastata lapsen tarpeisiin vaikuttavat lapsen kehitykseen

<p>Laadultaan ja määrältään riittävä varhainen vuorovaikutus on tarpeen tunnekokemusten, tiedostamattomien muistojen ja vaistonvaraisen käyttäytymisen kehittymiselle sekä stressin, tunteiden, sosiaalisen kanssakäymisen ja käyttäytymisen säätelyn oppimiselle. Lisäksi varhaisen vuorovaikutuksen tuloksena syntyvät kiintymyssuhteet mallittavat sitä, mitä ihminen myöhemmissä ihmissuhteissaan hakee ja kokee ja miten itse aikanaan toimii vanhempana. (Puura, Sannisto, Riihonen 2018, 1346).</p>	<p>Varhainen vuorovaikutus tukee monen asian kehittymistä ja oppimista, sekä toimii lähtökohdana kiintymyssuhteille.</p>
<p>Mikäli yhteistyösuhde vanhempien ja ammattilaisten välillä on toimiva, avoin, luottavainen ja kunnioittava, sillä on todennäköisemmin voimaannuttavia vaikutuksia ja hyötyä vanhemmille. (Rautio 2016, 121).</p>	<p>Toimiva, avoin, luottavainen ja kunnioittava yhteistyösuhde aikaansaa voimaannuttavia vaikutuksia ja hyötyä vanhemmille.</p>
<p>Tutkimuksista saatiin uutta tietoa myös siitä, kuinka tärkeää on vuorovaikutuksen ajoitus niin, että vauvan tarkkaavuus vanhempaa kohtaan säilyy eikä vauva etäänny kesken vuorovaikutustapahtuman. (Pesonen 2010).</p>	<p>Tärkeää on ajoittaa vuorovaikutus niin, että vauvan tarkkaavaisuus vanhempaa kohtaan säilyy.</p>

Ryhmittelyssä eli klusteroinnissa luokittelimme ilmaisut siten, että yhdistelimme samansisältöiset pelkistetyt ilmaisut alakategorioiksi ja nimesimme ne (Taulukko 5). Sen jälkeen jatkoimme luokitte-
lua yhdistelemällä alakategorioita yläkategorioiksi ja nimesimme sisällöt kuvaavilla otsikoilla (Taulukko 6).

Kävimme aineistoja perusteellisesti läpi, ja etsimme kirjallisuudessa toistuvia teemoja. Otimme kirjallisuudesta lainauksia, joista muokattiin pelkistetyt ilmaukset. Yhdistimme pelkistämämme ilmaukset kategorioiksi, ja valitsimme niille otsikot. Näistä otsikoista muodostui alakategoriat: vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät, vuorovaikutuksen vaikutus lapsen kehitykseen, triadinen vuorovaikutus, mentalisaatiokyky, kiintymyssuhteet, perhedynamiikka ja perhetyö.

Alakategorioita aloimme ryhmittelemään eri teemoihin, ja saimme muodostettua kaksi yläkategoriaa: vuorovaikutus ja perhetyö. Yläkategoriat saimme muodostettua aika selkeästi. Halusimme pitää kirjallisuuskatsauksen selkeänä pakettina, joten sen vuoksi muodostimme vain kaksi yläkategoriaa.

Ryhmittelyyn ja kategorioiden muodostamiseen olimme varanneet paljon aikaa. Kokoonnuimme porukalla, tulostimme lainaukset paperille, leikkasimme ne erilleen, ja aloimme konkreettisesti siirtämään niitä pöydällä omiin ryhmiinsä. Näin meille jokaiselle muodostui selkeä kuva ryhmittelystä ja kategorioiden muodostamisesta. Käytimme tähän paljon aikaa, sillä halusimme tehdä tämän osion perusteellisesti.

TAULUKKO 5. Esimerkkejä alakategorioiden muodostamisesta

PELKISTETYT ILMAISUT	ALAKATEGORIA
<p>-Lapsen temperamentti ja vanhempien mielikuvat lapsesta eivät vaikuta merkittävästi vanhempien parisuhteeseen tai vuorovaikutukseen lapsen kanssa.</p> <p>-Tärkeää on ajoittaa vuorovaikutus niin, että vauvan tarkkaavaisuus vanhempaa kohtaan säilyy.</p>	Vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät
<p>-Siirtymäkriisin onnistunut ratkaisu ilmenee kykyinä toimia kolminkeskisenä vuorovaikutusyksikkönä.</p> <p>-Vanhempien välisen suhteen, triadisen vuorovaikutuksen sekä perhesysteemien lainalaisuuksien arviointi lisää ymmärrystä varhaisista vuorovaikutussuhteista.</p>	Triadinen vuorovaikutus

TAULUKKO 6. Esimerkkejä yläkategorioiden muodostamisesta

ALAKATEGORIA	YLÄKATEGORIA
Vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät Vuorovaikutuksen vaikutus lapsen kehitykseen Triadinen vuorovaikutus Mentalisaatiokyky Kiintymyssuhteet Perhedynamiikka	Vuorovaikutus
Perheen (varhainen) tukeminen	Perhetyö

Saimme muodostettua aineistoista kaksi yläkategoriaa, jotka ovat vuorovaikutus ja perhetyö.

4.4 Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuuden arvioinnissa tarkastellaan muun muassa sitä, millä tavoin tutkimuskysymys ja valittu aineisto perustellaan (Kangasniemi ym. 2013.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa tutkimuksen toteuttamisen huolellinen selostus jokaisessa tutkimuksen vaiheissa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232). Luotettavuutta voidaan tarkastella laadullisen tutkimuksen yleisillä luotettavuuskriteereillä, jotka ovat uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys sekä siirrettävyys (Kylmä & Juvakka 2007, 127–129).

Tässä kirjallisuuskatsauksessa luotettavuutta lisää se, että tekijöitä on useita. Jokainen meistä käsittelee näitä tietoja, joten lähteet ovat tarkasti valikoituja. Jaoimme suunnitelman osia kaikille taasisesti ja kävimme säännöllisesti kokonaisuutta läpi yhteisissä palavereissa. Meillä on yhteinen tiedosto, joka mahdollisti toisten tekemien kirjausten tarkastelemisen reaaliaikaisesti. Näillä tavoilla voimme vahvistaa tutkimusprosessin sekä sen tulosten uskottavuuden. Refleksiivisyys on omien lähtökohtien ja niiden vaikutusten tiedostamista. Tutkimusta tehdessä oli oleellista tiedostaa omat ajatuksemme vanhemman ja pienen lapsen varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen tarpeesta perhetyössä sekä sen vaikutusta muun muassa aineistojen lopulliseen valintaan. Siirrettävyys kertoo, kuinka hyvin tutkimustuloksia voidaan verrata muihin samankaltaisiin tilanteisiin. Siirrettävyys edellyttää riittävää kuvausta tutkimusasetelmasta ja osallistujista. (Kylmä & Juvakka 2007, 127–129.)

Opinnäytetyön hakuprosessin luotettavuudesta pidettiin huolta määrittelemällä täsmällisesti keskeiset käsitteet, hakusanat sekä hakulausekkeet. Saimme kirjaston työntekijältä yksilöllistä ohjausta, jonka avulla muodostettiin hakusanoja ja -lausekkeita. Huolellinen termien määrittely mahdollisti aiheen kannalta oleellisten lähteiden löytämisen. (Niela-Vilén & Hamari 2012, 25–26.) Teimme aineistohakua varten erillisen word-tiedoston, johon kirjasimme jokaisen tekemämme haun, käytetyt rajaukset ja hakutulosten lukumäärät.

Keräsimme valmiin aineiston aiemmista tutkimuksista, joten tähän kirjallisuuskatsaukseen ei ole tarvinnut haastatella ketään. Keskeistä on se, että toimme esille selkeästi aineiston analysoinnin, tulokset sekä johtopäätökset (Tuomi & Sarajärvi 2009, 141). Tutkimukseen valittu aineisto perustellaan siten, että se vastaa tutkimuskysymykseen ja täyttää määritellyt sisäänottokriteerit. Tämä lisää aineiston luotettavuuden tarkastelua.

Tutkimusta tehdessä noudatimme sosiaalialan kompetenssien mukaista eettisyyttä. Niitä ovat ihmis- ja perusoikeussäädösten, sosiaalialan arvojen sekä ammattieettisten periaatteiden mukaan toimiminen, oman ihmiskäsityksen ja arvomaailman merkityksen ymmärtäminen asiakastyössä sekä yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden edistäminen ja eettisesti sekä sosiaalisesti kestäväällä tavalla toimiminen arvostitilanteissa. Haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen aseman edistäminen ja kulttuurisen moninaisuuden ymmärtäminen sekä sensitiivisesti vuorovaikutuksessa toimiminen. Eettiset perustelut aiheeseen ovat erityisesti pienten lasten ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien huomioiminen sekä yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden edistäminen. Nämä kuuluvat sosiaalialan ammattilaisen työhön. (Sosiaalialan amk verkosto 2023.)

Hyvään tieteelliseen käytäntöön sisältyy rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. Tämä koskee sekä tutkimuksen toteuttamista ja tulosten tallentamista, että tutkimusten ja niiden tulosten arviointia. Tutkimuksessa käytetään eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Pysytimme perustelemaan opinnäytetyön eettisyyden toteutumista niin, että merkitsimme kaikki aiempaan tutkimukseen sisältyvät viittaukset sekä kirjasimme käyttämämme lähteet perusteellisesti lähdeluetteloon. (TENK 2023.)

5 TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä opinnäytetyössä olemme tarkastelleet vanhemman ja pienen lapsen varhaisen vuorovaikutuksen tukemista perhetyössä kirjallisuuden valossa. Kirjallisuuskatsaukseen valittujen aineistojen analyysin perusteella olemme jakaneet tutkimuksen tulokset kahteen yläkategoriaan. Nämä ovat vuorovaikutus ja perhetyö.

5.1 Vuorovaikutus

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen liittyy monta eri asiaa, jotka toistuivat kirjallisuudessa. Olemme luokitelleet ne seuraavasti: vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät, vuorovaikutuksen vaikutus lapsen kehitykseen, triadinen vuorovaikutus, mentalisaatiokyky, kiintymyssuhteet sekä perhedynamiikka.

5.1.1 Vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät

Lapsi osallistuu vuorovaikutukseen ja luo aktiivisesti vuorovaikutussuhdettaan molempiin vanhempiinsa jo ensimmäisen elinvuotensa aikana. Se millaiseksi vuorovaikutussuhde muodostuu, on riippumaton lapsen suhteesta toiseen vanhempaan. (Savio 2017, 142–145.) Yhdessä jaettu ilo perheessä on merkittävä lapsen psyykkisen kehityksen kannalta ja se voi suojata lasta perheen muilta mahdollisilta riskitekijöiltä. (Savio 2017, 144.)

Vuorovaikutus on kehämäistä, tarkoittaen sitä, että vanhemman kokemus ja toiminta vuorovaikutustilanteessa määrittävät lapsen vastauksena tulevan kokemuksen ja toiminnan, ja toisinpäin. Vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen negatiivisesti vaikuttavat esimerkiksi huono kuva vanhemmuudesta, toimimaton parisuhde ja vakavat terveysongelmat. (Savio 2017, 142–145.) Myös vanhemman mielialaoireet niin raskausaikana, kuin vauvavaiheessakin vaikuttavat vuorovaikutussuhteen kehittymiseen. (Kalland & Salo 2020, 894.) Vanhemman masennusoireet vaikuttavat esimerkiksi siihen, kuinka lapsi reagoi vuorovaikutuspyrkimyksiin. (Pesonen 2010.) Kuitenkaan lapsen temperamentilla tai vanhempien mielikuvilla lapsesta ei ole havaittu olevan merkittäviä vaikutuksia vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen (Savio 2017, 146).

Vanhempi voi mahdollistaa lapselle luontaisen ja aktiivisen pyrkimyksen vuorovaikutukseen toisten kanssa. Se edellyttää vuorovaikutustilanteen strukturoimista ja lapsen tarpeiden ja vireystilan seuraamista. (Savio 2017, 146.) Kun vuorovaikutus ajoitetaan oikein, lapsen tarkkaavaisuus vanhempaa kohtaan säilyy mahdollisesti pidempään, eikä lapsi etäänny kesken vuorovaikutustapahtuman (Pesonen 2010.) Myös vanhemman sensitiivisyydellä on aktivoivia vaikutuksia vuorovaikutussuhteeseen (Savio 2017, 145). Mikäli vanhempi on vuorovaikutustilanteessa liian aktiivinen tai tunkeileva, lapsi saattaa pyrkiä säätelemään tilannetta vetäytymällä siitä pois (Pesonen 2010). Vanhemmuustaitoja ja vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta voidaan tukea myös erilaisten interventioiden avulla (Kalland & Salo 2020).

5.1.2 Vuorovaikutuksen vaikutus lapsen kehitykseen

Vanhemman ja pienen lapsen välisellä varhaisella vuorovaikutuksella on useita merkittäviä ja kauaskantoisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Vaikutukset ulottuvat muun muassa lapsen tunne-elämään, aivojen kehitykseen sekä fyysiseen terveyteen (Kalland & Salo 2020). Varhaisella vuorovaikutuksella on yhteys tunne ja käyttäytymisen säätelyyn ja mielen kehittymiseen, sekä mielenterveyteen (Puura, Sannisto, Riihonen 2018, 1345). On myös tutkittu, että huonolla vuorovaikutuksella yhteys tiettyihin kroonisiin ja toistuviin terveysongelmiin. Voidaan olettaa, että mikäli lapsi altistuu usein ahdistukselle ilman riittävää tukea sen hallinnassa, voi tämä tuottaa jatkuvaa psyykkistä stressiä lapselle. Psykologinen stressi puolestaan liittyy immuunitoimintaan. Varhaiset stressikokemukset myös häiritsevät stressireaktiojärjestelmää, tehden lapsesta alttiimman stressaaville olosuhteille ja hankaloittaen lapsen stressinsäätökyvyn kehittymistä. (Mäntymaa 2006, 65.)

Keskiössä on vanhempien kyky tulkita ja vastata lapsen viesteihin, tarpeisiin ja vuorovaikutusaloitteisiin. (Kalland & Salo 2020). Kun vuorovaikutus on laadultaan ja määrältään riittävää, on sillä positiivisia vaikutuksia stressin, tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn oppimiselle, sekä tunnekokemusten, vaistonvaraisen käyttäytymisen ja tiedostamattomien muistojen kehittymiselle. Kun taas vuorovaikutuksen ollessa vähäistä, vihamielistä tai tunkeilevaa, lapsi saattaa vältellä vuorovaikutusta. Mikäli välttely ei riitä, lapsi voi turhautua ja tulla vihaiseksi. (Mäntymaa 2006, 68.)

Varhaisen vuorovaikutuksen pohjalta syntyy kiintymyssuhteet. Ne määrittävät sen, miten ihminen toimii ja mitä hän hakee ja kokee myöhemmissä ihmissuhteissaan. (Puura, Sannisto, Riihonen

2018, 1346.) Vanhemman vihamielisyys vuorovaikutuksessa on nähty liittyvän välttävään kiintymykseen lapsessa. Vaikka välttelevä kiintymys ei sinänsä ole psykopatologinen tila, saattaa se ilmetä aikuisiällä monenlaisina ongelmina, kuten esimerkiksi tunneilmaisun haasteena, sekä riittämättömyyden tunteena. (Mäntymaa 2006, 68.)

5.1.3 Triadinen vuorovaikutus

Onnistunut siirtymä vanhemmuuteen edellyttää parisuhteen tasapainoa. Siirtymäprosessin suotuisaa etenemistä helpottaa vanhempien myönteinen parisuhde ja neuvottelukyky. Kun prosessi on onnistunut, se ilmenee kykyinä toimia kolmenkeskisenä vuorovaikutusyksikkönä vauvan synnyttyä. (Korja & Lindblom 2013, s. 367.)

Lapsi osallistuu jo varhain perheen vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus rakentuu molempiin vanhempiin eri lailla, ja se, millaiseksi vuorovaikutussuhde muodostuu, on riippumaton suhteesta toiseen vanhempaan. Noin kolmen kuukauden iästä alkaen lapset kykenevät myös kolmenkeskiseen vuorovaikutukseen. (Puura, Sannisto, Riihonen 2018, 1347.) Lapsi on aktiivinen jäsen triadisessa vuorovaikutuksessa ja hän hyödyntää triadisista suhteistaan mm. omien tunnekokemustensa säätelyssä sekä ympäristöstä tehtyjen havaintojen käsittelyssä. Lapsen kehityksellisiin lopputuloksiin vaikuttaa perhesuhteiden lisäksi myös lapsen omat temperamentti- ja persoonallisuuspiirteet. (Korja & Lindblom 2013, s. 367.)

Pikkulapsiperheissä vuorovaikutussuhteet muodostavan ikään kuin dynaamisen organisaation, jonka voidaan nähdä toteutuvan vanhempien välisen suhteen, triadisen vuorovaikutuksen ja perhesysteemien tasolla (Korja & Lindblom 2013, s. 366). Näiden kolmen tason systemaattinen arviointi mahdollistaa perheen vuorovaikutuksen ryhmätason tarkastelun. Tämän avulla voidaan esimerkiksi lisätä ymmärrystä lapsen sosioemotionaalille käyttäytymispiirteille. (Korja & Lindblom 2013, s. 367.)

5.1.4 Mentalisaatiokyky

Vanhemman mentalisaatiokyky on yhteydessä lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen muodostumiseen. Se vaikuttaa lapsen sosio-emotionaaliseen kehitykseen, kuten itsesäätelyn kehitykseen. Mentalisoiva vanhempi on kiinnostunut lapsen mielestä, ajatuksista, tunteista ja tarpeista. Vanhempi pyrkii havainnoimaan ja tulkitsemaan lasta niin, että lapsi tulee tarpeineen ymmärretyksi, ja vanhemmalla on mahdollisuus vastata tarpeisiin. (Kalland & Salo 2020, 892.)

Vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistaminen auttaa vanhempaa tutkimaan omia sekä lapsen tunteita ja ajatuksia, sekä sitä miten nämä vaikuttavat vanhemman ja lapsen käyttäytymiseen. (Kalland & Salo, 892.)

Lapsi tarvitsee vanhempaa omien tunteiden ja tarpeiden säätelyyn. Lapsella ei ole riittävää säätelykykyä ilman vanhemman tukea sekä vastavuoroista vuorovaikutusta. Mentalisaatiolla tarkoitetaan kykyä ymmärtää toisen mieltä. Vanhemman mentalisaatiokyky tulee esiin vuorovaikutuksessa lapsen tarpeiden havainnointina, ymmärtämisenä ja niihin vastaamisena oikealla tavalla ja oikea-aikaisesti. Vanhemman tehtävänä on välttää aiheuttamasta lapselle liian voimakasta psykistä tai fyysistä hankalaa oloa. Lapsen tunteiden säätely sekä käyttäytyminen kehittyy mentalisoivan vanhemman avulla asteittain, ja lapsi oppii ymmärtämään itsekkin toisen ihmisen mieltä. Tätä kutsutaan varhaiseksi mentalisaatioksi. (Puura, Sannisto, Riihonen 2018, 1346.)

5.1.5 Kiintymyssuhteet

Kiintymyssuhteen lähtökohtana on varhainen ja riittävä vuorovaikutus. Vuorovaikutuksen laadulla sekä määrällä on oleellinen vaikutus. Kiintymyssuhteet muodostavat varhaisessa vuorovaikutuksessa tietynlaisen mallin, jota lapsi toteuttaa myöhemmin ihmissuhteissaan. Tämä vaikuttaa siihen, miten ihminen kokee erilaiset ihmissuhteet, minkälaisiin ihmissuhteisiin hakeutuu ja miten toimii itse vanhempana. (Puura, Sannisto, Riihonen 2018, 1346).

Kiintymyssuhde on sisäinen vuorovaikutusmalli, joka alkaa muodostumaan jo ensimmäisen ikävuoden aikana. Sen avulla lapsi oppii ilmaisemaan tarpeitaan eri tilanteissa ja muodostaa kuvan maailmasta, jossa elää. Kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä ja vaikutusta lapseen monessa

asiassa. Turvallisesti kiintyneellä lapsella kehityksen on todettu olevan kokonaisvaltaisesti suotuisaa kognitiivisesti, fyysisesti, emotionaalisesti ja sosiaalisesti. (Kalland & Salo 2020, 892.)

Lapset viestivät tarpeistaan eri tavoin ja eri intensiteetillä. Lapsi tarvitsee vanhemman apua ja tukea rauhoittumiseen kokiessaan epämiellyttäviä psyykkisiä ja/tai fyysisiä tuntemuksia, kuten nälkää. Lapsen temperamentti ja yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten vanhempi pystyy vastaamaan erilaisiin tarpeisiin. Kiintymyssuhteen haasteena voi olla lapsen viestimät vahvat kielteiset tunteet, joita vanhempi kokee pyrkiessään hoivaamaan lasta. (Puura, Sannisto, Riihonen 2018, 1346).

Turvallista kiintymyssuhdetta ja laadukasta vuorovaikutusta voidaan tukea ehkäisevillä matalan kynnyksen interventioilla. Tuki nähdään tärkeänä erityisesti pienten lasten osalta. (Kalland & Salo 2020, 892.)

5.1.6 Perhedynamiikka

Perhedynamiikka muuttuu vääjäämättömästi lapsen syntymän myötä. Noin puolen vuoden ikäisen lapsen perheissä on eniten haasteita parisuhteessa, vanhemmuudessa sekä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Vastasyntyneen vauvan perheissä tulee muutoksia ja uudelleen organisoitumista niin yllättäen, että siihen ei ole ollut vanhemmilla aina mahdollisuutta varautua. Parisuhde ja koko perhesysteemi joutuu kokemaan muutoksia. Vanhempien oma kokemushistoria on tärkeässä roolissa ohjaamassa mikä on tarkoituksenmukaista, ja miten tehdä lapsen elämästä turvallista ja luoda pysyvyyttä. (Savio 2017, 142.)

Perheenjäsenten hyvinvointiin ja perhedynamiikkaan vaikuttavat erilaiset perhettä kuormittavat ongelmat ja haasteet terveyden kanssa. Liika kuormitus nähdään perhedynamiikan kannalta riskitekijänä. Erilaisten terveysongelmien kasautuminen perheessä on riski perhedynamiikalle ja perheenjäsenten hyvinvoinnille. Ongelmia lisäävät vanhempien aikaisemmat haasteet kommunikaatiossa, työnjaossa, perheen pysyvyyden kokemuksessa tai roolien vastavuoroisuudessa. Vaikka perheessä esiintyy ongelmia, niin kokemus toimivasta parisuhteesta sekä perheen yhteenkuuluvuudesta on merkityksellistä. Nämä kokemukset suojaavat myös niissä tilanteissa, kun esiintyy haasteita perheen uudelleen organisoitumisessa. (Savio 2017, 142.)

Vuorovaikutukseen ja perhedynamiikkaan vaikuttavat vanhempien parisuhde sekä mielikuvat ja kokemukset lapsesta, mutta näiden vaikutus ei ole yksiselitteistä. Jokaisella perheellä on yksilöllisiä tapoja toimia haastavissa tilanteissa, ja nämä ominaisuudet toimivat joko suojaavina tai altistavina tekijöinä perheen hajoamiselle. Pikkulapsiperheaikana on tavallista, että niin vanhempaan kuin lapsenkin liittyvien tekijöiden vuoksi perheen selviytyminen on haastavaa. (Savio 2017, s. 145.)

5.2 Perhetyö

Perhelähtöinen perhetyö tukee vanhempien kuulluksi tulemisen kokemusta (Rautio 2016, 120). Vanhemmat voivat kuitenkin välillä kokea kielteisiä tunteita avun pyytämisessä tai perhetyön asiakkuudessa. Häpeän ja pelon tunteet sekä voimattomuus ja haavoittuvuus nousivat tutkimuksessa esille. Pettymykset ja huonot kokemukset palveluissa voivat aiheuttaa vanhemmalle negatiivisia tunteita perhetyötä kohtaan. (Rautio 2016, 113.) Vanhemmat kokevat yleensä perhetyöntekijän kotikäynnit tärkeänä tukimuotona, vaikka niihin saattaa liittyä negatiivisia ennako-oletuksia (Rautio 2016, 116). Ulkopuolinen apu, kuten terapeutin interventio tai lähiverkosto voi tukea perhettä monenlaisissa haasteissa. Tämä kuitenkin vaatii sen, että perhe avaa systeemiään ulkopuoliselle taholle. (Savio 2017, 142).

Asiakslähtöisen työskentelyn edellytyksenä on kiireetön ja aito kohtaaminen. Keskustelussa saatava tuki ja positiiviset kokemukset kohtaamisesta ovat tärkeitä (Rautio 2016, 116). Perhelähtöisen työskentelyn onnistumiseksi ympäristöllä on merkittävä vaikutus. Perhetyötä tehdään asiakkaan kotona, perheelle itselleen tutussa ympäristössä. Tämä antaa mahdollisuuksia henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen, tutustumiseen ja luottamuksen syntymiseen. Perheenjäsenten huomioiminen tasavertaisesti ja yksilöllisesti, sekä heidän toiveidensa kuuleminen on perheen kotona luontevaa (Rautio 2016, 117).

Vastuun ottaminen omista valinnoista ja käyttäytymisen muuttaminen on helpompaa, jos perhe on motivoitunut. Motivoituminen on voimaantumisen tulosta. Toimiva, avoin, luottavainen ja kunnioitava yhteistyösuhde aikaansaa voimaannuttavia vaikutuksia ja hyötyä vanhemmille. On tärkeää, että syntyy luottamus ammattilaisen ja asiakkaan välille. Luottamuksen voi kuitenkin menettää esimerkiksi tilanteissa, kun asiakas kokee, ettei ole tullut kuulluksi tai sovitusta asioista ei ole pidetty

kiinni. Epäluottamus voi aiheuttaa asiakkaassa monenlaisia tunteita, kuten varauksellisuutta ja ahdistuneisuutta tai jopa yksinäisyyttä ja pelkoa. (Rautio 2016, 120–121).

Koko perheen vuorovaikutuksen ja vanhempi-lapsidyadien sekä vanhempien välisen suhteen arvioimiseksi on tärkeää, että uutta tutkimustietoa ja uusia menetelmiä hyödynnetään perheiden kanssa tehtävässä työssä. Kun arvioidaan vanhempien suhdetta, triadista vuorovaikutusta ja perhesysteemiä, syventää se ymmärrystä varhaisiin vuorovaikutussuhteisiin. (Korja & Lindblom 2013, 367). Matalan kynnyksen tuki ja ennaltaehkäisevä perhetyö vähentää korjaavan työn tarvetta. Moniammatillisuuden avulla toisten alojen osaajien työstä voi oppia ja saada uusia näkökulmia omaan ammatillisuuteen. Perhetyössä yhdistyy monen alan osaaminen ja työtä tehdään moniammatillisesti. (Rautio 2016, 123).

6 POHDINTA

Tutustuessamme varhaiseen vuorovaikutukseen ja perhetyöhön liittyviin tutkimuksiin, avautui meille mielenkiintoinen näkökulma sosionomin koulutuksen merkitykseen ja siihen, miten voimme omalta osaltamme vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä perheiden hyvinvointiin. Tämä antoi meille mahdollisuuden pohtia, miten nämä eri teorit ja tietämys voitaisiin integroida ja hyödyntää käytännön perhetyössä, ja miksi vuorovaikutustaidot ovat keskeinen osa sosionomin ammatillista osaamista.

Huomasimme, että voimme perhetyön avulla vaikuttaa niin yksilöiden, perheiden kuin yhteiskunnan hyvinvointiin. Laadukkaalla perhetyöllä voidaan edistää lapsen kasvua ja kehitystä sekä parantaa perheiden vuorovaikutusta.

Olemme opinnoissamme huomanneet, kuinka vaikuttavaa monialaisuus on. Mielestämme on välttämätöntä pystyä tarkastelemaan perhettä kokonaisuutena, jotta perheille voidaan tarjota oikeanlaista tukea. Esimerkiksi terveysongelmat voivat vaikuttaa negatiivisesti vuorovaikutukseen perheessä, ja tällaisissa tilanteissa tarvitaan eri ammattilaisten osaamista ja yhteistyötä. Moniammatillisuus korostuu myös perheenjäsenten huomioimisessa tasavertaisesti ja yksilöllisesti. Asiakaslähtöisessä työssä olisi erittäin tärkeää, että apu olisi helposti saatavilla mahdollisesti yhden katon alta. On kohtuutonta jättää vastuu palvelujen hakemisesta ja saamisesta asiakkaalle, joilla ei ole samaa tietoa kuin ammattilaisilla.

Tutkimusten parissa työskentely vahvisti oppimaamme, mutta herätti myös kysymyksiä siitä, mitä kaikkea tämä uusi tieto merkitsee käytännössä. Esimerkiksi miten voimme parantaa sosiaalialan työtä ja perhetyötä tulevaisuudessa ja millä tavoin pystymme hyödyntämään tätä tietoa lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämiseksi? Näitä kysymyksiä pohdimme, ja totesimme, että sosiaalialan ammattilaisina meillä on vastuu olla ajan tasalla uusimman tutkimustiedon suhteen ja soveltaa sitä käytäntöön.

Samalla huomasimme myös omat heikkouksemme ja tarpeemme lisätä tutkimustietoa perhetyöstä. Halusimme perehtyä syvemmin tähän aiheeseen, mutta totesimme, että tarkempaa tietoa perhetyöstä ei ollut saatavilla. Tulevaisuudessa olisi hienoa tehdä omaa tutkimusta aiheesta.

Opinnäytetyö antoi meille mahdollisuuden tutkia mielenkiintoista aihetta tarkemmin. Olemme valinneet lähteet huolellisesti ja pyrkineet tuomaan esiin keskeiset näkökulmat varhaiseen vuorovaikutukseen ja perhetyöhön liittyen. Näiden tietojen avulla voimme jatkossa työskennellä entistä ammatillisemmin ja tehokkaammin perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Toivomme, että tämän kirjallisuuskatsaus tavoittaa sosiaalialan opiskelijat ja ammattilaiset, lisäten tietoa varhaisesta vuorovaikutuksesta.

Vuorovaikutuksen merkitys vanhemman ja lapsen välillä on merkittävä. Opinnäytetyötä tehdessä korostui, että ensimmäisten elinvuosien aikana vuorovaikutuksen laatu ja määrä vaikuttaa oleellisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsen tunne-elämä, aivojen kehitys ja fyysinen terveys on sidoksissa varhaiseen vuorovaikutukseen. Vuorovaikutusta voi haastaa esimerkiksi vanhempien mieliala ja terveysongelmat. Laadukkaalla lapsen ja vanhemman välisellä vuorovaikutuksella voidaan välttyä riskitekijöiltä.

Varhaisessa vuorovaikutuksessa vanhemmalla on suuri rooli, ja vanhemman tehtävänä on tukea lasta. Lapsi tarvitsee vanhempaa vuorovaikutukseen, ja hakee aktiivisesti kontaktia. Lapsen luontainen pyrkimys vuorovaikutukseen vaatii vanhemmalta sensitiivistä otetta. Vanhemman tulee kuitenkin huomioida lapsen yksilölliset piirteet ja temperamentti, ja välttää liian aktiivista tai tunkeilevaa vuorovaikutusta, ettei lapsi vetäydy. Vanhemman tehtävänä on havainnoida ja tulkita lapsen viestejä oikein, jotta hän pystyy vastaamaan lapsen tarpeisiin oikealla tavalla ja oikeaan aikaan.

Perheessä vuorovaikutusta on sekä kahden välistä että triadista. Triadinen vuorovaikutus on lapsen ja vanhempien kolmenkeskistä vuorovaikutusta. Siihen vaikuttaa onnistunut siirtymä vanhemmuuteen ja parisuhteen tasapaino. Triadisella vuorovaikutuksella on vaikutusta lapsen tunnekokemusten ja muistojen kehittymiselle. Lapsi luo molempiin vanhempiinsa oman vuorovaikutussuhteen. Yksi hyvä vuorovaikutussuhde on riittävä turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä.

Kiintymyssuhde muodostuu varhaisessa vuorovaikutuksessa. Kiintymyssuhteilla on merkitys lapsen myöhempään elämään, ja se vaikuttaa siihen, miten lapsi kokee ihmissuhteensa, ja miten hän toimii myöhemmin itse vanhempana. Turvallinen kiintymyssuhde edistää lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Kiintymyssuhteen rakentumiseen vaikuttaa suuresti myös vanhemman mentalisaatiokyky. Mentalisoiva vanhempi ymmärtää lapsen mieltä, ajatuksia, tunteita ja tarpeita, ja se edistää näin lapsen sosio-emotionaalista kehitystä. Vanhemman kyky tulkita ja vastata lapsen viesteihin on keskeinen osa tätä prosessia.

Perhetyö voi olla tärkeä tuki vanhemmille. On tärkeää, että perhetyö on asiakaslähtöistä, avointa ja luottamuksellista. Perhetyötä tehdään asiakkaan kotona, joka on asiakkaalle turvallinen ympäristö käsitellä perheen sisäisiä asioita. Perhetyöntekijältä vaaditaan ammatillista otetta, ja hänen täytyy muistaa, että asiakkaan kynnys hakea apua voi olla suuri ja aiheuttaa ristiriitaisia tunteita.

Lopuksi voimme todeta, että varhaisella vuorovaikutuksella on keskeinen merkitys lapsen kehitykselle ja perheen hyvinvoinnille. Vanhemmuus voi olla haastavaa mutta oikeanlaisella tuella ja ymmärryksellä voidaan vahvistaa perheen yhteenkuuluvuutta ja hyvinvointia. Perhetyöllä on tärkeä rooli varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa.

LÄHTEET

Ahrnberg, Hanna 2022. Alexithymic traits and early parenting – parental reflective functioning, postpartum bonding and caregiving behaviour. FinnBrain Birth Cohort Study. Doctoral Dissertation. University of Turku. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/172972/Annales%20D%201671%20Ahrnberg%20DISS.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Alavus 2023. Lapsiperheiden varhaisen tuen palvelut. Hakupäivä 19.4.2023. <https://www.alavus.fi/media/lapsiperheiden-varhaisen-tuen-palvelut>.

Allen, Jon G & Fonagy, Peter 2006. Mentalizing in practice. Handbook of Mentalization-Based Treatment. England; John Wiley & Sons Ltd.

Ensi- ja turvakotien liitto, vauvatyön käsikirja. Hakupäivä 5.5.2023. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/etl_vauvatyo-kasikirja_2020.

Finna.fi. Hakupäivä 3.5.2023. <https://finna.fi/>.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kangasniemi, Mari, Utriainen, Kati, Ahonen, Sanna-Mari, Pietiläinen, Anna-Maija, Jääskeläinen, Petri & Liikanen Eeva 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291–301. Hakupäivä 3.5.2023. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409>.

Kalland, Mirjami 2020. Vanhemmuuden tukeminen vauva- ja lapsiperheissä. Hakupäivä 25.7.2023. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/868af341-fab4-4f81-ab5a-8a6a275015f2/content>.

Koulu, Sanna, Sihvonen Ella, Aarnio Kia & Moring, Anna 2023. Laki ja perheiden monimuotoisuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:22. Hakupäivä 25.5.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164824/VNTEAS_2023_22.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Korja, Riikka, Lindblom, Jallu 2013. Dynaamiset perhesuhteet vauvaperheissä. Hakupäivä 25.7.2023. https://www.researchgate.net/profile/Riikka-Korja/publication/260197678_Dynaamiset_perhesuhteet_vauvaperheissa/links/575e9cbf08aec91374b3de87/Dynaamiset-perhesuhteet-vauvaperheissae.pdf.

Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Kymenlaakson perhekeskus 2023. Hakupäivä 18.4.2023. <https://kymenlaaksonperhekeskus.fi/apua-ja-tukea/lapsen-ja-nuoren-kasvu-ja-kehitys/lapsen-ja-nuoren-kasvu-ja-kehitys-ikaekausittain/vauvaikae-0-1-vuotta>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Hakupäivä 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P6>.

Mäntymaa, Mirjami 2016. Early mother-infant interaction. Determinants and predictivity. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Hakupäivä 25.7.2023. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67591/951-44-6604-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Niela-Vilén, Hannakaisa & Hamari, Lotta 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Stolt, Minna, Axelin, Anna & Suhonen, Riitta (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja tutkimuksia ja raportteja sarja A73.

OAMK 2023. Tietokantojen oppaat. OAMK: Google Scholar. Hakupäivä 3.5.2023. <https://libguides oulu.fi/c.php?g=692372&p=5009998>.

Paananen, Hanna 2016. Mitä on riittävä hyvä vanhemmuus? Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kehitysvammaisista vanhemmista ja heidän perheistään lastensuojelun asiakkaana. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. Hakupäivä 17.4.2023. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/52175/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201612054942.pdf>.

Pajulo, Sirkka, Salo, Saara & Pyykkönen, Nina 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä, 2015;131(11):1050–7. Hakupäivä 13.4.2023. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12278>.

Pesonen, Anu-Katriina 2010. Varhainen vuorovaikutus on suotuisan psyykkisen kehityksen edellytys. *Duodecim* 2010;126(5):515–20. Hakupäivä 25.7.2023. <https://www.duodecimlehti.fi/duo98656>.

Pulkkinen, Lea 2022. Lapsen hyvinvointi alkaa kodista. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Puustinen- Korhonen, Aila, Pösö, Tarja 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. *Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja* 2010: 3. Hakupäivä 23.5.2023. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37284233/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf/0dd3110a-cb97-3ab1-9d8e-cd5a25bd81da/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf?t=1428492519000>.

Puura, Kaija, Sannisto, Tuire, Riihonen Riikka 2018. Mitä vauva haluaa? Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen neuvolassa. Hakupäivä 25.7.2023. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104312/mita_vauva_haluaa_2018.pdf?sequence.

Raatikainen Eija, Rahikka Anne, Saarnio Tuula, Vepsä Päivi 2019. *Ammattina Sosionomi*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Rautio, Susanna 2016. Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä. *Jyväskylä Studies in education, psychology and social research* 550. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Hakupäivä 5.4.2023. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/49289/978-951-39-6578-5_vaitos23042016.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Salminen, Ari 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Hakupäivä 3.5.2023. https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf.

Savio, Marianna 2017. Vauvaperheen perhedynamiikka: monimenetelmäinen tapaustutkimus perhesuhteista ja vuorovaikutuksesta lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Hakupäivä 25.7.2023. <https://finna.fi/Record/3amk.91390?sid=3041816053>.

Sinkkonen, Jari 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimus löydöksistä käytännön sovelluksiin. Hakupäivä 13.4.2023. https://www.hameenkesayliopisto.fi/wp-content/uploads/2018/09/sinkkonen_2004.pdf.

Sinkkonen, Jari 2021. Lapsen varhaiset ihmissuhteet. Terveyskirjasto Duodecim. Hakupäivä 10.6.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00003/lapsen-varhaiset-ihmissuhteet?q=Varhainen%20vuorovaikutus>.

Väänänen, Riitta 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Hakupäivä 17.4.2023. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/12718/urn_isbn_978-952-61-1271-8.pdf.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Hakupäivä 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023. Lapsistrategia. Hakupäivä 17.4.2023 <https://www.lapsenoikeudet.fi/wp-content/uploads/2021/04/lapsistrategia-FIN.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023. Mielenterveysstrategia 2020–2030. Hakupäivä 20.5.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162053/STM_2020_6.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Hakupäivä 26.5.2023. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->.

Tilastokeskus 2019. Pikkulapsiperheiden määrä vähentynyt lähes viidenneksellä 2010-luvulla. Hakupäivä 25.5.2023. http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_tie_001_fi.html.

Sosiaalialan amk verkosto 2023. Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. Hakupäivä 2.5.2023.
<https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2023:2. Hakupäivä 25.5.2023.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164687/Sosiaaliturvakomitea_2023_2.pdf?sequence=4.

Tilastokeskus 2023. Hakupäivä 18.4.2023. <https://www.stat.fi/meta/kas/lapsiperhe.html>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Perhetyö ja tehostettu perhetyö. Hakupäivä 18.4.2023.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo-ja-tehostettu-perhetyo>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Perhetyö. Hakupäivä 18.4.2023. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus. Hakupäivä 21.4.2023.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/ennakollinen-lastensuojeluilmoitus>.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Hakupäivä 9.5.2023. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>.

Vilikka, Hanna 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House Oy.